

УДК 342

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3\(21\)-561-569](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3(21)-561-569)

Гомонай Василь Васильович доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, <https://orcid.org/0000-0002-1479-4329>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН У НАТО: РЕЦЕПТИВНІ КЕЙСИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. Інтеграція в НАТО для багатьох країн є стратегічним напрямком розвитку, спрямованим на забезпечення національної безпеки та підвищення міжнародного статусу. У контексті сучасних геополітичних реалій Центральної та Східної Європи, питання щодо вступу до НАТО виступає як одна з ключових стратегічних альтернатив, що впливає на безпекову ситуацію у регіоні. На фоні цього, дана наукова стаття присвячена аналізу міжнародного досвіду інтеграції країн у НАТО з метою виявлення рецептивних кейсів, які можуть послужити важливими навчальними прикладами для України.

В контексті нашого дослідження «рецептивні кейси» означають приклади інтеграції країн у НАТО, які можуть бути корисними для України в розробці власної стратегії та прийнятті відповідних рішень. Зокрема, за пріоритетну ціль даного дослідження вбачаємо зіставлення досвіду різних країн-членів НАТО, а також тих, що пройшли шлях кандидатури на вступ, з поточним станом справ української інтеграції, з метою виявлення найбільш ефективних стратегій та інструментів, які можна було б використати для успішного приєднання до альянсу. На основі аналізу цих кейсів надається комплексне розуміння та оцінка важливості кожного з них для українського контексту. Крім того, стаття розглядає роль НАТО в підтримці України в контексті її прагнення до членства в Альянсі та відзначає значущість співпраці для зміцнення безпеки у регіоні.

Резюмовано, що враховуючи позитивний зарубіжний досвід країн щодо інтеграції в НАТО, можемо назвати наступні максимально-можливі рішення для рецепції Україною: Уряд України повинен виявити рішучу політичну волю та взяти на себе зобов'язання щодо цілей членства в НАТО; Україна повинна провести широкомасштабні реформи у сфері оборони, включаючи модернізацію та професійну підготовку військових сил відповідно до стандартів НАТО; За доцільне вбачається здійснення системних заходів для

боротьби з корупцією в оборонному секторі та здійснення реформ у військовому управлінні для підвищення ефективності та прозорості); Україна має забезпечити дотримання демократичних принципів, прав людини та правової держави); Важливим залишається активна дипломатія та підтримка з боку інших членів НАТО для сприяння процесу інтеграції; Україна повинна активно брати участь у партнерських програмах та цілях НАТО для покращення військової спроможності та підготовки до членства.

Ключові слова: НАТО, Україна, повномасштабне вторгнення, рецептивні кейси, конституційно-правове регулювання євроатлантичної інтеграції України, реформування законодавства.

Homonai Vasyl Vasylovych Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Constitutional Law and comparative jurisprudence, "Uzhgorod National University", Uzhhorod, <https://orcid.org/0000-0002-1479-4329>

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF INTEGRATION OF COUNTRIES INTO NATO: RECEPTIVE CASES FOR UKRAINE

Abstract. Integration into NATO for many countries is a strategic direction of development aimed at ensuring national security and increasing international status. In the context of the current geopolitical realities of Central and Eastern Europe, the question of joining NATO is one of the key strategic alternatives affecting the security situation in the region. Against this background, this scientific article is devoted to the analysis of the international experience of the integration of countries into NATO in order to identify receptive cases that can serve as important educational examples for Ukraine.

In the context of our research, "receptive cases" mean examples of countries' integration into NATO, which can be useful for Ukraine in developing its own strategy and making relevant decisions. In particular, we consider the priority goal of this study to be a comparison of the experience of various NATO member countries, as well as those that have gone through the path of candidacy for accession, with the current state of affairs of Ukrainian integration, with the aim of identifying the most effective strategies and tools that could be used for successful joining the alliance. Based on the analysis of these cases, a comprehensive understanding and assessment of the importance of each of them for the Ukrainian context is provided. In addition, the article considers the role of NATO in supporting Ukraine in the context of its aspiration for membership in the Alliance and notes the importance of cooperation for strengthening security in the region.

It is summarized that, taking into account the positive foreign experience of countries with regard to NATO integration, we can name the following maximum

possible solutions for reception by Ukraine: The Government of Ukraine should show decisive political will and undertake obligations regarding the goals of NATO membership; Ukraine should carry out large-scale reforms in the field of defense, including the modernization and professional training of the military forces in accordance with NATO standards; Implementation of systemic measures to combat corruption in the defense sector and implementation of reforms in military administration to increase efficiency and transparency is considered expedient); Ukraine must ensure compliance with democratic principles, human rights and the rule of law); Active diplomacy and support from other NATO members to facilitate the integration process remains important; Ukraine should actively participate in NATO's partnership programs and goals to improve military capabilities and prepare for membership.

Keywords: NATO, Ukraine, full-scale invasion, receptive cases, constitutional and legal regulation of Euro-Atlantic integration of Ukraine, reforming legislation.

Постановка проблеми. Часто кажуть, що Організація Північноатлантичного договору була заснована у відповідь на загрозу з боку Радянського Союзу. Однак, подібні висловлювання заслуговують на свою вагу лише в окремій їх частині. Насправді, створення Альянсу було частиною ширших зусиль, спрямованих на досягнення трьох цілей:

- стримування радянського експансіонізму,
- заборони відродження націоналістичного мілітаризму в Європі через потужну північноамериканську присутність на континенті,
- заохочення європейської політичної інтеграції.

Так, після Другої світової війни значна частина Європи була спустошена так, що зараз важко уявити. Приблизно 36,5 мільйонів європейців загинули під час конфлікту, 19 мільйонів з них були цивільними. Табори біженців і пайкова система домінували в повсякденному житті. У деяких регіонах рівень дитячої смертності був критично високим. Мільйони сиріт блукали по обгорілих мушлях колишніх метрополій. Крім того, комуністи, яким допомагав Радянський Союз, погрожували обраним урядам по всій Європі. Зокрема, у лютому 1948 року Комуністична партія Чехословаччини за прихованої підтримки Радянського Союзу скинула демократично обраний уряд у цій країні. Потім, у відповідь на демократичну консолідацію Західної Німеччини, Радянський Союз заблокував контрольований союзниками Західний Берлін, намагаючись зміцнити свій контроль над німецькою столицею. На щастя, на той час Сполучені Штати відвернулися від традиційної політики дипломатичного ізоляціонізму. Допомога, надана через фінансований США План Маршалла (також відомий як Програма відновлення Європи) та інші засоби,

сприяли певній економічній стабілізації. Однак, європейським державам все ще потрібна була впевненість у їхній безпеці, перш ніж вони почали розмовляти та економічно взаємодіяти одна з одною. Військова співпраця та безпека, яку вона принесе, мали розвиватися паралельно з економічним і політичним прогресом. Пам'ятаючи про це, кілька західноєвропейських демократій об'єдналися для реалізації різноманітних проєктів з метою посилення військового співробітництва та колективної оборони, включаючи створення Західного Союзу в 1948 році [1], який згодом став Західноєвропейським Союзом у 1954 році [2]. Зрештою, було визначено що лише справді трансатлантична угода з безпеки може стримати радянську агресію, одночасно запобігаючи відродженню європейського мілітаризму та закладаючи основу для політичної інтеграції.

Відповідно, після тривалих дискусій і дебатів 4 квітня 1949 року було підписано Північноатлантичний договір. У відомій статті 5 Договору нові члени Альянсу погодилися, що «збройний напад на одного або більше з них... буде вважатися нападом на них усіх», і що після такого нападу кожен член Альянсу вживе «таких дій, які вважатиме за потрібне, включно із застосуванням збройної сили» у відповідь. Важливо, що статті 2 і 3 Договору мали важливі цілі, які не стосувалися безпосередньо загрози нападу. Зокрема, стаття 3 заклала основу для співпраці у військовій готовності між союзниками, а стаття 2 дозволила їм певну свободу дій для участі у невійськовій співпраці [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці видатних філософів, науковців, правознавців, серед яких можемо зазначити: М.О. Баймуратова, О.О. Бандури, Ю.Г. Барабаша, О.В. Батанова, Ю.Г. Барабаша, Д.М. Белова, Ю.М. Бисаги, О.М. Бориславської, О.П. Васильченко, Л.К. Воронової, Л.М. Дешко, І.В. Дробуш, Г.В. Задорожньої, В.С. Коваль, В.П. Колісника, А.Р. Крусян, О.В. Марцеляка, Н.В. Мішиної, О.Я. Рогача, М.В. Савчина, О.В. Скрипнюка, Т.М. Слінько, О. В. Совгирі, Н.В. Стецюк, В.Л. Федоренко, Т.В. Чехович, В.М. Шаповала, С.В. Шевчука, Ю.С. Шемшученка, В.В. Шишко та ін.

Мета статті полягає у аналізі міжнародного досвіду інтеграції країн у НАТО та ідентифікації рецептивних кейсів, які можуть стати важливими прикладами для України в контексті її членства у НАТО. Зосереджуючись на позитивних та негативних аспектах інтеграції, стаття ставить за мету виділити ключові висновки та взяти на увагу важливі уроки, які Україна може реалізувати у своєму шляху до членства в альянсі.

Виклад основного матеріалу. Хоча підписання Північноатлантичного договору створило союзників, воно не створило військової структури, яка могла б, ефективно координувати їхні дії. Ситуація змінилася, коли зростаюче занепокоєння щодо намірів Радянського Союзу досягло кульмінації в

радянському підриві атомної бомби в 1949 році та на початку Корейської війни в 1950 році. Вплив на Альянс був драматичним. Невдовзі НАТО отримала консолідовану командну структуру з військовим штабом, розташованим у паризькому передмісті Рокенкур. Згодом, союзники заснували постійний цивільний секретаріат у Парижі та призначили першого Генерального секретаря НАТО Лорда Ісмея зі Сполученого Королівства [4].

Згодом, політична стабільність була поступово відроджена в Західній Європі, і почалося післявоєнне економічне диво. Нові союзники, а саме Греція та Туреччина приєдналися до Альянсу в 1952 році, а Західна Німеччина в 1955 році. Європейська політична інтеграція зробила свої перші нерішучі кроки. У відповідь на вступ Західної Німеччини до НАТО Радянський Союз і його східноєвропейські країни-члени підписали Варшавський пакт у 1955 році. Європа опинилася в непростому протистоянні, символом якого стала побудова Берлінської стіни в 1961 році [5].

Падіння Берлінської стіни 9 листопада 1989 року, здавалося, проголосило нову еру відкритих ринків, демократії та миру і союзники відреагували з неймовірною радістю, коли сміливі демонстранти повалили комуністичні уряди Східної Європи. НАТО вистояло, тому що, Радянського Союзу більше не було, два інших первинних, хоча й негласних, мандати Альянсу все ще залишалися в силі: стримувати зростання войовничого націоналізму та забезпечувати основу колективної безпеки, яка сприяла б демократизації та політичній інтеграції в Європі.

У 1991 році, як і в 1949 році, НАТО мало стати фундаментом більшої європейської архітектури безпеки. У грудні 1991 року члени Альянсу заснували Раду північноатлантичного співробітництва, перейменовану в Раду євроатлантичного партнерства в 1997 році. Цей форум зібрав члени Альянсу з їхніми центральноєвропейськими, східноєвропейськими та центрально-азіатськими сусідами для спільних консультацій. Багато з цих нещодавно звільнених країн або членів, як їх незабаром назвали, вважали відносини з НАТО фундаментальними для своїх власних прагнень до стабільності, демократії та європейської інтеграції [6]. У 1994 році Альянс започаткував Середземноморський діалог із шістьма середземноморськими країнами, які не перебували у членстві, а саме: Єгиптом, Ізраїлем, Йорданією, Мавританією, Марокко та Тунісом, а Алжир також приєднався у 2000 році. Діалог в першу чергу спрямовувався на сприяння безпеці та стабільності в Середземномор'ї шляхом кращого взаєморозуміння [7].

Югославський конфлікт та інші тогочасні конфлікти на Кавказі та в інших місцях ясно показав, що вакуум влади після холодної війни був джерелом небезпечної нестабільності. Необхідно було зміцнити механізми партнерства таким чином, щоб країни, що не входять до НАТО, могли

співпрацювати з Альянсом для реформування демократичних і військових інститутів, що все ще розвиваються, і знову пережити свою стратегічну ізоляцію. У рамках цих нових зусиль члени Альянсу створили програму «Партнерство заради миру» у 1994 році. Зокрема, Партнерство дозволило країнам, що не входять до НАТО, або «партнерам», обмінюватися інформацією з членами НАТО та модернізувати свої війська відповідно до сучасних демократичних стандартів. Партнерам було запропоновано вибрати власний рівень участі в Альянсі. Цей процес досяг важливої віхи на Вашингтонському саміті 1999 року, коли три колишні країни-члени – Чехія, Угорщина та Польща – зайняли свої місця як повноправні члени Альянсу після завершення ними програми політичної та військової реформи [8].

У 1995 році Альянс оприлюднив результати дослідження щодо розширення НАТО, в якому розглядалися переваги прийому нових членів і способи їх залучення. Було зроблено висновок, що кінець холодної війни надав унікальну можливість створити кращу безпеку в усьому євроатлантичному регіоні та що розширення НАТО сприятиме підвищенню стабільності та безпеки для всіх. Згідно з дослідженням, країни, які бажають вступити в НАТО, повинні мати можливість продемонструвати, що вони відповідають певним вимогам, зокрема: функціонуюча демократична політична система, заснована на ринковій економіці; справедливе ставлення до меншин; прихильність до мирного вирішення конфліктів; здатність і готовність робити військовий внесок в операції НАТО; відданість демократичним цивільно-військовим відносинам та інституційним структурам [9].

Тим часом НАТО продовжувало приймати нових членів і будувати нові партнерства. У 2004 році Альянс започаткував Стамбульську ініціативу співпраці як спосіб запропонувати практичну двосторонню співпрацю у сфері безпеки країнам ширшого регіону Близького Сходу. Нарешті, наступні раунди розширення залучили більше членів Альянсу – Болгарію, Естонію, Латвію, Литву, Румунію, Словаччину та Словенію у 2004 році, Албанію та Хорватію у 2009 році, Чорногорію у 2017 році, Північну Македонію у 2020 році, Фінляндію у 2023 році та Швецію у 2024 році [10].

Підкреслимо, що безпека України має велике значення для НАТО та всіх його членів. Альянс абсолютно підтримує необхідність для України мати право на самозахист, а також вибирати власні методи забезпечення безпеки. Майбутнє України лежить у членстві у НАТО. Взаємовідносини між Україною та НАТО виникли ще на початку 1990-х років і стали одним з найважливіших партнерств для Альянсу. Починаючи з 2014 року, коли Росія незаконно анексувала Крим, співпраця між Україною та НАТО в ряді ключових сфер стала більш активною. Після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році як НАТО, так і його члени надали Україні допомогу на високому

рівні. У зв'язку із прагненням України вступити до НАТО, на Бухарестському саміті у 2008 році держави-члени погодилися, що Україна стане членом Альянсу. Також було досягнуто згоди про те, що наступним кроком на шляху до вступу мав стати План дій щодо членства – програма реформування у політичній, економічній, оборонній, ресурсній, безпековій та правовій сферах для країн-претендентів. У 2009 році була введена Річна національна програма як ключовий інструмент для просування України до євроатлантичної інтеграції та впровадження необхідних реформ [11].

У період з 2010 по 2014 роки Україна виконувала політику позаблоковості, але пізніше змінила її через російську агресію. У червні 2017 року парламент України прийняв закон, яким членство в НАТО знову оголошено стратегічною метою зовнішньої та безпекової політики країни [12]. У вересні 2020 року Президент України Володимир Зеленський затвердив нову Стратегію національної безпеки України, яка забезпечує основу для розвитку спеціального партнерства між Україною та НАТО з метою вступу України до Альянсу. А у вересні 2022 року відповідно до незаконної анексії РФ українських територій, Україна знову висловила бажання вступити до НАТО [13].

На саміті НАТО у Вільнюсі у 2023 році держави-члени Альянсу підтвердили свою відданість майбутньому вступу України до НАТО. Визнаючи, що Україна підвищила рівень оперативної сумісності з НАТО і досягла істотного прогресу у запровадженні реформ, вони вирішили, що для України більше не потрібно Плану дій щодо членства. Держави-члени Альянсу й надалі будуть підтримувати Україну та оцінювати її здобутки у досягненні оперативної сумісності, а також у впровадженні додаткових демократичних і безпекових перетворень, які є необхідними для вступу до НАТО [14].

Висновки. Враховуючи позитивний зарубіжний досвід країн щодо інтеграції в НАТО, можемо назвати наступні максимально-можливі рішення для рецепції Україною: Уряд України повинен виявити рішучу політичну волю та взяти на себе зобов'язання щодо цілей членства в НАТО; Україна повинна провести широкомасштабні реформи у сфері оборони, включаючи модернізацію та професійну підготовку військових сил відповідно до стандартів НАТО; За доцільне вбачається здійснення системних заходів для боротьби з корупцією в оборонному секторі та здійснення реформ у військовому управлінні для підвищення ефективності та прозорості); Україна має забезпечити дотримання демократичних принципів, прав людини та правової держави); Важливим залишається активна дипломатія та підтримка з боку інших членів НАТО для сприяння процесу інтеграції; Україна повинна активно брати участь у партнерських програмах та цілях НАТО для покращення військової спроможності та підготовки до членства.

Література:

1. The Brussels Treaty signed on 17 March 1948. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17072.htm
2. Paris Agreements signed on 23 October 1954. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17413.htm?selectedLocale=en
3. Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року. № 950_008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/950_008
4. Linda Risso. 'I am the Servant of the Council': Lord Ismay and the Making of the NATO International Staff. *Published online by Cambridge University Press*. 2019. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/contemporary-european-history/article/abs/i-am-the-servant-of-the-council-lord-ismay-and-the-making-of-the-nato-international-staff/7A1E71C8EFD07C1E1D42ACD54F4B7C2F>
5. The Warsaw Treaty Organization (also known as the Warsaw Pact) on May 14, 1955. URL: <https://history.state.gov/milestones/1953-1960/warsaw-treaty>
6. North Atlantic Cooperation Council. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69344.htm
7. Ian Lesser, Charlotte Brandsma, Laura Basagni and Bruno L  t  . The Future of NATO's Mediterranean Dialogue. Perspectives on Security, Strategy and Partnership. *The German Marshall Fund of the United States*. 2018. P. 1-38.
8. Building a partnership for peace. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_136598.htm
9. Study on NATO Enlargement. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm
10. NATO's partnerships. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84336.htm
11. Про затвердження Річної національної програми на 2009 рік з підготовки України до набуття членства в Організації Північноатлантичного договору від 07.08.2009 р. № 600/2009. *Офіційний вісник Президента України*. 2009 р. № 24. Ст. 797.
12. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. *Голос України*. 2010. № 132.
13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». № 392/2020. *Урядовий кур'єр*. 2020. № 179.
14. Vilnius Summit Communiqué. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm

References:

1. The Brussels Treaty (1948). Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17072.htm [in English].
2. Paris Agreements (1954). Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17413.htm?selectedLocale=en [in English].
3. Pivnichnoatlantychnyi dohovir [North Atlantic Treaty] (1949). № 950_008. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/go/950_008 [in Ukrainian].
4. Linda Risso. (2019) 'I am the Servant of the Council': Lord Ismay and the Making of the NATO International Staff. *Published online by Cambridge University Press*. Retrieved from: <https://www.cambridge.org/core/journals/contemporary-european-history/article/abs/i-am-the-servant-of-the-council-lord-ismay-and-the-making-of-the-nato-international-staff/7A1E71C8EFD07C1E1D42ACD54F4B7C2F> [in English].
5. The Warsaw Treaty Organization (also known as the Warsaw Pact) (1955). Retrieved from: <https://history.state.gov/milestones/1953-1960/warsaw-treaty> [in English].

6. North Atlantic Cooperation Council. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69344.htm [in English].
7. Ian Lesser, Charlotte Brandsma, Laura Basagni and Bruno L  t  . (2018). The Future of NATO's Mediterranean Dialogue. Perspectives on Security, Strategy and Partnership. *The German Marshall Fund of the United States*. P. 1-38. [in English].
8. Building a partnership for peace. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_136598.htm [in English].
9. Study on NATO Enlargement. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm [in English].
10. NATO's partnerships. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84336.htm [in English].
11. Pro zatverdzhennia Richnoi natsionalnoi prohramy na 2009 rik z pidhotovky Ukrainy do nabuttia chlenstva v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru [On the approval of the Annual National Program for 2009 on the preparation of Ukraine for membership in the North Atlantic Treaty Organization] (2009). *Ofitsiyni visnyk Prezydenta Ukrainy – Official Gazette of the President of Ukraine*. 24. 797. [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky [On the principles of domestic and foreign policy] (2010). № 2411-VI. *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*. 132. [in Ukrainian].
13. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy «Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine «On the National Security Strategy of Ukraine»] (2020). *Uriadovyi kurier – Government courier*. 2020. 179. [in Ukrainian].
14. Vilnius Summit Communiqué. Retrieved from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm [in English].